



SOMOGYI MŰZEUM

10.

SÁRA PÉTER

BERZSENYI EMLÉKMŰZEUM
NIKLÁN



SOMOGYI MÚZEUM FÜZETEI

Kiadja a Rippl-Rónai Múzeum

Kaposvár, Postafiók 70.

Szerkeszti: Takáts Gyula

1. A RIPPL-RÓNAI MÚZEUM ÁLLANDÓ KIÁLLÍTÁSAINAK VEZETŐJE
2. A SOMOGY MEGYEI MÚZEUMOK RÉGÉSZETI ADATTÁRA
3. A SOMOGY MEGYEI MÚZEUMOK, EMLÉKMÚZEUMOK ÉS KIÁLLÍTÁSOK VEZETŐJE
4. FEHÉR ERZSÉBET: JÓZSEF ATTILA KIÁLLÍTÁS BALATONSZÁRSZÓN
5. KÁVÁSSY SÁNDORNÉ: RIPPL-RÓNAI A SOMOGYI SAJTÓBAN
6. DR. DRAVECZKY BALÁZS: A SOMOGY MEGYEI MUZEOLÓGIAI KUTATÁS TÖRTÉNETE
7. KNÉZY JUDIT: A HEDREHELYI GÖLÖNCSÉREK (A SOMOGY MEGYEI FAZEKASKÖZPONTOK TÖRTÉNETÉBŐL)
8. DR. HOSS JÓZSEF: HALÁSZAT, NÁDARATÁS ÉS TÁPLÁLKOZÁS EGY NAGYBEREKI KÖZSÉGBEN (SOMOGYSZENTPÁL)
9. KOPPÁNY TIBOR-SÁGI KÁROLY: A KERÉKI FEHÉRKÖVÁR TÖRTÉNETE
10. SÁRA PÉTER: BERZSENYI EMLÉKMÚZEUM NIKLÁN
11. BÉNYI LÁSZLÓ: A ZALAI ZICHY MIHÁLY EMLÉKMÚZEUM
12. KANYAR-KERECSÉNYI-KNÉZY: FEJEZETEK POGÁNYSZENTPÉTER TÖRTÉNETÉBŐL

~~6258~~



HELYTÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNY

SÁRA PÉTER

BERZSENYI EMLÉKMŰZEUM
NIKLÁN

1967

Lektorálta:

DR. BARÓTI DEZSŐ

MÁSODIK KIADÁS



A fénykép-felvételeket BEREKMÉRI ZOLTÁN készítette.

Nikla egy kis Somogy megyei falu, távol minden nagyobb várostól, minden forgalmasabb úttól, a vasút is 8–10 km-re elkerüli. Pestről még ma is csak üggyel-bajjal lehet megközelíteni, mégis sokan keresik fel, mert ez a hely közel 150 éve már valósággal zarándokhelye a magyar irodalom tisztelőinek. Hírét-nevét a legnagyobb magyar ódaköltőnek, Berzsenyi Dánielnek köszönheti, aki mintegy 30 évig gazdálkodott, töprengett és alkotott ebben a különös varázsú falucskában, amelynek lankás, ligetes tájai és a nagy csend még ma is elevenen idézik fel költészetének sajátos világát.

Marcali és Öreglak között a táj Berzsenyi óta nem sokat változhatott. Maga a falu is csak az utóbbi években kezdett átalakulni. Néhány évvel ezelőtt még a szép fehérre meszelt, nádfedeles házak egész sora őrizte a múltat és sugározta Berzsenyi korának hangulatát. A csend azonban még a régi áhítattal veszi körül a kúriát, amely néhány méterre az úttól szerényen húzódik meg a park fái között. A tornácnál a bejáratot két hatalmas gesztenyefa őrzi. A ház mögött egy elvadult, öreg gyümölcsösben még ma is viaskodnak az idővel Berzsenyi kedves fái, amelyek Wesselényi Miklós, Döbrentei Gábor és Pataky Mózes niklai látogatására emlékeztetnek. A kert még most is a költő birodalma csakúgy, mint a mögötte húzódó mező és azontúl a temető. Itt még egy-egy hajnali páráságban, vagy esti szürkületben Berzsenyi verscinek motívumai, hangulatai is gyakran megelevenednek és ilyenkor szinte várja az ember, hogy hátha a költő is kilép egyszer a fák közül. Itt minden, még a temetőben látható síremléke is, őt és az ő halhatatlan szellemét idézi.

A költő valóságáról azonban legtöbbet maga a ház beszél, amelyet még a költő építtetett 1812-ben, s amely még jelenlegi, megszépült formájában is kifejezi, hogy egykori gazdája nagyon puritán ember, valóban „niklai remete” volt. Erről azonban benn, az emlékmúzeum 3 szobájában kiállított dokumentumok sokkal részletesebben vallanak. Berzsenyi eredeti bútorai és egyéb relikviái sajnos elvesztek, megsemmisültek, csak a díszöve és a pipája maradt meg. Mindezek ellenére azonban az emlékmúzeum színesen, hitelesen, gazdag dokumentumanyaggal idézi fel a költő emberi valóságát és mutatja be egész pályájának alakulását.

Berzsenyi 1776. május 6-án született Vas megyében, Egyházashetyén régi birtokos-nemesi családból. Édesapja művelt, de nagyon rideg, puritán életű ember volt. Gyermeke nevelésével alig foglalkozott. A költő 14 éves koráig teljesen szabadon otthon nevelődött. Csak egészen későn, 1790-ben iratta be a soproni líceumba, ahol 1795-ig tanult nem nagy kedvvel és nem nagy szorgalommal. Inkább a virtuskodásban és a táncban lelte igazi örömet. 1794 őszén az iskolából megszökött. Katona akart lenni, de az apai



Berzsényi arcképe.

szigor még visszaparancsolta. Soproni éveire vonatkozóan érdekes vallomásokat találunk Kazinczyhoz írott leveleiben:

„Én egykorúim között legelső magyar táncos voltam, lovat, embert, asztalt által ugrani nékem játék volt. Sopronyban magam tizenkét németeket megvertem és azokat a város tavába hánytam...” (1811. márc. 13.)
„Nékem iskolai tudományom nincs; mikor nékem azt még tanulni kellett volna, már én akkor Horáccal és Gessnerrel társalkodtam; korán nagy tárgyak ragadták el figyelmemet, és azt többé kisebbekre függeszteni nem tudtam...” (1808. dec. 13.)

E szűkszavú vallomásokból is kiérződik, hogy a zabolátlan, szilaj ifjú szenvedélyesen szerette a verseket és ezek hatására fordult figyelme egyre intenzívebben a szellem világa felé.

Edesanyja halála után apjával ketten maradtak a szülői házban, ahol az összeférhetetlenség ellentétes két férfi teljesen elidegenedett egymástól. Berzsényi hamarosan át is költözött anyai birtokára Sömjénbe és ott gazdálkodott. Az apjával töltött nehéz évekről később így vélekedett:

„Én ötet nem vádolom, sőt azt vallom, hogy ő tanult, okos és igen jó ember, s minden hibája csak az volt, hogy engem nem ismért, és az én szilajságomat nem mérsékelni, hanem zabolázní akarta. Ebből harc lett és örökös idegenség. Az ő háza nékem Munkács volt, melyet csakhamar el is hagytam és anyai jószágomon magamat meghúztam. De a harc az én lelketem nem csüggesztette, hanem emelte s érlelte. Csakhamar jobb gazda lettem, mint atyám...”

(Berzsényi levele Kazinczyhoz. 1810. szept. 1.)

A végleges szakításra azonban csak akkor került sor, amikor Berzsényi 1799-ben megnősült, feleségül vette a 14 éves Dukai Takács Zsuzsannát, akinek birtokrészéért azután élete végéig pereskednie kellett sógoraival. Ez újabb csalódást, keserűséget jelentett számára és egyre magányosabb, zárkózottabb emberré vált. Az ilyen ember szívesen menekül a könyvek világába és csendes óráiban maga is szívesen veti papírra titokban érzéseit, gondolatait. Ezt tette az ifjú Berzsényi is, aki valószínűleg még az atyai ház rideg magányában elkezdett verselni.

Első költeményeinek rímes formája, szentimentális hangja a kor divatos német költőinek – főleg Gessnernek és Matthissonnak – a hatását mutatja. Akad azonban néhány korai szerelmes verse, ahol már arra is fel kell figyelni, hogy Berzsényi milyen merészen tágitja a kor nyelvének és poézisének szorító korlátait és milyen leplezetlen őszinteséggel fejezi ki saját érzéseit (Ilonkához, Lollihoz stb.).

Az érzemileg túlfűtött magányos ifjút azonban nemcsak a szerelem ihlette meg, hanem a természet szépségei, idillikus hangulatait is gyakran megénekelte (Az estve, A csermelyhez, A Balaton stb.).

A kiállítás kiemeli, hogy Berzsényi szívéhez legközelebb Horatius, a nagy római költő állt, akinek versei életreszóló nyomokat hagytak költé-

szetén. A később írott *Horatiushoz* c. verséből tisztán kiérződik, hogy mennyire teljes odaadással szerette ezt a klasszikus költőt.

*Róma fenséges szavú Pindarussza,
Flaccus! eldőlt már az Olympig ötlő
Róma, s a roppant Capitoliumnak
Szent tüze elbűnyt.*

*Ám te élsz most is! neved és Camoenád
A dicsőségnek tetején ragyognak.
A balandóság köde fel nem érhet
Fényes egedre.*

*Oh, te buzdítsd fel magas énekeddel
Gyenge Múzsámat! te emeld magadhoz
Lantomat! fűzd rá tüzes ömledésed
Aetheri szárnyát:*

Az ő hatása alatt kezdte írni ódáit szerelmes verseivel csaknem egyidőben. Első ódáiban az 1797-ben felkelt és a franciák ellen vonuló nemességet s ezek vezérét dicsőítette (A felkölt nemességhez a szombathelyi táborban, Herceg Esterházy Miklóshoz). Már ezekből a korai ódáiból is kiérződik, hogy az ifjú Berzsenyit rendkívül mély hazafias érzés hevítette, de a naiv parlagi nemesi szemlélet, a reakciós történelmi tudat az ő világnézetére is rányomta a maga bélyegét és teljesen hamis illúziókba kergette.

Ez a szűkös, reakciós nemesi szemlélet tartotta sokáig fogva az ifjú gazdálkodót, aki rengeteget olvasott ugyan, de érthetően inkább a versesköteteket forgatta buzgalommal lopott óráiban. A magyarok közül főleg a testőr-írókat és a nemesi ellenállás költőit ismerhette. Az újabb irodalmi törekvésekről, a felvilágosodás eszméiről csak lassacskán szerzett tudomást. De erre nem is nagyon volt lehetősége, hiszen Martinovitsék kivégzése után néhány évig alig jelent meg magyar könyv. A magyar költők egymástól teljesen elszigetelten írtak. Egy nagy grafikus térkép kitűnően érzékelteti, hogy nemcsak az ifjú Berzsenyi volt elszigetelődve, hanem az egész kor irodalma magányos szigetekből állott. Ezeket próbálta összekapcsolni hallatlan energiával börtönből való kiszabadulása után Kazinczy Ferenc, a kor irodalmi vezére.

Első közeli barátja Kis János költő volt, aki a szomszédos Nemesdömlökön lelkészkedett. A felvilágosult szellemű, Kazinczy szűkebb baráti köréhez tartozó lelkész Berzsenyi fejlődését bizonyára hasznosan befolyásolta. Valószínűleg ő hívta fel a figyelmét a kor jelentősebb magyar költőinek (Kazinczy, Kisfaludy Sándor, Virág Benedek, P. Horváth Ádám) műveire is. Ő vette észre először azt is, hogy barátja, az ifjú gazda titokban

verselget. Erről Kazinczyt is nyomban értesítette. Rendszeres összejöveteleik, baráti találkozásai csak akkor szakadtak meg, amikor Berzsenyi Somogyban kiváltotta több mint ezer holdas anyai birtokát és 1804-ben családjával együtt átköltözött Niklára.

Berzsenyi rajongásig szerette szülőföldjét és nehéz szívvel hagyta el a szép Kemenesalját. Ebből a fájdalmas elválásból született meg egyik leg-szebb költeménye, a *Búcsúzás Kemenes-Aljától*.

*Messze setétedik már a Ság teteje,
Ezentúl elrejt a Bakony erdeje,
Szülőföldem, képedet:
Megállok még egyszer, s rád visszanézek.
Ti kékellő balmok! gyönyörű vidékek!
Vegyétek bús könnyemet.
Ti láttátok az én bölcsőmnek ringását
S ácsorgó ajakam első mosolygását
Szülém forró kebelén;
Ti láttátok a víg gyermek játékait,
A serdülő ifjú örömit, gondjait,
Éltem vidám reggelén.*

*Mélyen illetődve búcsúzom tőletek;
Elmégyek: de szívem ott marad véletek
A szerelem láncain.*

A költő életének ezt a korai korszakát idézik fel a kiállítás első szobájának dokumentumai, amelyek többsége sajnos csak az eredetiről készült fotomásolat, de a tárlókban található értékes könyvek, kéziratok, a szobát díszítő korabeli metszetek, bútorok, de még a tablók, tárlók stílusa, formája is a kor sajátos hangulatát sugározzák.

Még alig rendezkedett be új otthonában, amikor nagy eseményekről hallott híreket. 1805-ben a Napoleon elleni háborúk újra fellángoltak és ezek már a magyar nemesi felkelőket is közvetlenül érintették. Az újabb háborús készülődések izgalmi Berzsenyit is magukkal ragadták és újra lelkesítő ódát írt A felkelt nemességhez. Napoleon sorozatos győzelmei azonban hamarosan rádőbentették a szomorú valóságra. Az *ulmai ütközet* című ódájában már rettegve fejezte ki nyugtalanságát, a jövőtől való félelmét. Ez a rettegés tágította ki vele a világot, ez készítette arra, hogy reálisan figyelje az egész Európát megrázó eseményeket. Berzsenyi 1807-ben már ebből az egyetemesebb perspektívából ítélte meg a magyarság súlyos helyzetét és a legnagyobb felelősséggel szólt a nemzethez.

*Forr a világ bús tengere, ó magyar!
Ádáz Erynnis lelke uralkodik,
S a föld lakóit vérbe mártott
Tőre dühös viadalra készti.*

*Egy nap lerontá Prusszia trónusát.
A balti partot s Adria öbleit
Vér festi, s a Cordillerákat
S Haemusokat zivatar borítja.
Fegyvert kiáltnak Baktra vidékei,
A Dardanellák bércei dörgenek,
A népek érckorláti dőlnek,
S a zabolák s kötelek szakadnak.*

*Ébreszd fel alvó nemzeti lelkedet!
Orditson orkán, jöjjön ezer veszély;
Nem félek. A kürt barsogását,
A nyihogó paripák szökését
Bátran vigyázom. Nem sokaság, hanem
Lélek s szabad nép tesz csuda dolgokat.
Ez tette Rómát föld urává,
Ez Marathont s Budavárt híressé.*

(A magyarokhoz.)

Ennek az új felismerésének az eredményeként dolgozta át véglegesen – nem sok idővel e vers megírása után – azt a másik *A magyarokhoz* c. ódáját is, amelynek első változata még 1797-ben keletkezett. Berzsenyi ekkor már a korábbi változatok reakciós nemesi eszméit, ideáljait teljesen elhagyta és egy új történelmi tudat súlya alatt formálta meg mondanivalóját. A magyarság sorsáért aggódva már a nagy nemzeti költők bátorságával osztorozta kora magyarságának hanyatló erkölcsseit és ítélte el saját osztályának, a nemességnek tunyaságát.

*Romlásnak indult bajdan erős magyar!
Nem látod, Árpád vére miként fajul?
Nem látod a bosszús egeknek
Ostorait nyomorult hazádon?*

*Most lassú méreg, lassú balál emészt.
Nézd: a kevély tölgy, melyet az éjszaki
Szélvész le nem dönt, benne termő
Férgek erős gyökerit megőrlik,*

*S egy gyenge széltől földre terítették!
Igy minden ország támasza, talpköve
A tiszta erkölcs, mely ha megvész:
Róma ledül, s rabigába görbed.*

*Mi a magyar most? – Rút sybarita váz.
Letépte fényes nemzeti bélyegét,
S bazája feldúlt védfalából
Rak palotát beverőhelyének;*

A kiállítás második szobájában jogosan került főhelyre Berzsenyinek ez a két ódája. A kéziratokról készült nagyméretű fotokópiák és a hozzájuk komponált színes, grafikus illusztrációk kiemelik, hogy ezek a költő legjelentősebb versei, hogy ezek nemzeti irodalmunk legjelentősebb alkotásai közé tartoznak.

A dokumentumok egész sora idézi, hogy Berzsenyi Niklán még nehezebb helyzetbe került, mint Sömjénben volt. Magányossága is nagyobb lehetett, hiszen bizalmas barátjától, Kis Jánostól is messzebbre került. A gazdálkodás rengeteg gonddal-bajjal járt, de alkotó kedve nem lohadt. Költészete éppen ebben az időben terebélyesedett ki, mert a valósággal közvetlenebb kapcsolatba került és történelmi tudata is új alapokra helyeződött. Számtalan verse bizonyítja, hogy a költő niklai magányában lehiggadt, töpregőbbé vált.

*Almaim tűnnek, leesik szememről
A csalárd fátyol, s az aranyvilágnak
Rózsaberkéből sivatag vadon kél
Zordon időekkel:*

*Hol csak külszín fedi a valóság
Pusztá országát bíbor állepelben;
Ámde a bölcsnek bebató szemével
Játszani nem mer.*

(Barátaimhoz)

Már nem az ifjúság szertelen hevülete fűtötte fantáziáját, hanem a higgadt férfi bölcsességével nézte a világot, ízlelte az élet valódi ízeit. A belső harmóniára törekvő ember magányos, egyszerű életének szépségeire éppen úgy felfigyelt, mint a „szárnyas idő” repülésére, az öregedésre. Ezt

a harmonikus életszemléletet csodálhatjuk meg a *Levéltöredék barátnémhoz* és *A közelítő tél* c. verseiben is.

*Lefestem szüretem estvéli óráit,
Ha már cselédeimet nyugodni eresztem.
És csak alig hallom a vígság lármáit,
Agg diófám alatt tüzemet gerjesztem.*

*Leplembe burkolva könyökömrre dülök,
Kanócom pislogó lángjait szemlélem,
A képzelet égi álmába merülök,
S egy szebb lelki világ szent óráit élem.*

(Levéltöredék barátnémhoz)

Ilyen felcjhthetetlenül szép költői önvallomást, ilyen tömör, művészi sűrítést a korábbi magyar irodalomban alig találhatunk. Berzsenyi itt néhány sorban olyan megkapóan eleven képet festett önmagáról, belső és külső világáról, amelynek hangulati szépsége, tökéletes harmóniája még ma is lenyűgözi az embert. Bámulatos, hogy a költő az antik versformában mennyire a saját érzéseit, gondolatait, mennyire a saját valóságát fejezte ki. Pedig a versből is kiérződik, hogy Berzsenyi a szellem, a költészet tisztább világa után sóvárgott, menekülni akart ebből a durva, egyszerű paraszti világból, de nem tudott, mert az őt körülvevő valóság már fogva tartotta, sőt érzéseit, gondolatait is meghatározta. Ezt példázza *A közelítő tél* c. elégiája is, amelyet teletűzdelt ugyan antik hangulatú szavakkal, a vers azonban mégis a költő közvetlen valóságélményeit fejezi ki és szinte sugározza a dunántúli ős hangulatát. A költemény jellegzetes motívumait a niklai kertben és a gombai szőlősdombon még ma is felismerhetjük.

*Hervad már ligetünk, s díszei bullanak
Tarlott bokrai közt sárga levél zörög.
Nincs rózsás labyrinthe, s balzsamos illatok
Közt nem lengedez a Zephyr.*

*Nincs már symphonia, s zöld lugasok között
Nem bűg gerlice, és a füzes ernyein
A csermely violás völgye nem illatoz,
S tükrét durva csalét fedi.*

*A hegy boltozatán néma homály borong.
Nektár thysusain nem mosolyog gerezd.
Itt nemrég az öröm víg dala harsogott:
S most minden szomorú s kibolt.*

*Oh, a szárnyas idő birtelen elrepül.
S minden míve tűnő szárnya körül lebeg!
Minden csak jelenés, minden az ég alatt
Mint a kis nefelejts, enyész.*

Berzsenyi azonban ebben a magányban mégsem tudott teljesen feloldódni. Zavarta, nyugtalanította az ország elmaradott állapota, a nemzet sorsának alakulása. Szenvedélyesen figyelte a hazai politikai és kulturális eseményeket. Aki tett valamit a közért, azt ódában dicsőítette (l. gróf Széchenyi Ferenchez, gróf Festetics Györgyhöz, Felsőbüki Nagy Pálhoz stb. ódáit). Lelkesen magasztalta a kor ismert magyar költőit is (l. Virág Benedekhez, Kisfaludy Sándorhoz, Horváth Ádámhoz, Kishez c. költeményeit). Különösen Kazinczyt és az ő áldozatos munkásságát értékelte sokra. Tisztelete, iránta való bizalma abban is megmutatkozott, hogy 1808-ban verseit azzal küldte meg Kis Jánosnak, hogy juttassa el Kazinczyhoz és ő mondja meg majd, hogy írásai méltók-e kiadásra. Kazinczy ezeket a verseket a legnagyobb elragadtatással fogadta és nyomban levelet írt Berzsenyinek.

„Ritka ragyogású barátom! Kisünk megírta, úgy hiszem azt, Néked, hogy verseidnek kötetét tőle elkértem, oly véggel, hogy azt megolvassam minceelőtte sajtó alá kerülne. Azon kevés darabok után, melyeket ezen halhatatlan barátunknál olvasni örömöm vala, meggyőzhetetlen kívánság szállott meg, a' többit is olvashatni; mert valóban a' Te énekid nem szokott hangicsálás a' Magyar Helikonon . . .”

(Kazinczy levele Berzsenyire, 1808. október 31.)

A nagy felfedezésről barátait nyomban értesítette, a kötet kiadásához pedig pesti híveinek a segítségét kérte. A kötet kiadásának ügye ugyan elhúzódott, de a barátság a két ember közötti levelezésben megpecsételődött. Kazinczy korigálta, javítgatta Berzsenyi verseit és hasznos tanácsokkal látta el. A „niklai remete” pedig leveleiben valósággal a lelkét öntötte ki és a magasztaló versek egész sorát írta „nagyfényű” barátjához, miközben lázasan tanult, olvasott, hogy méltó legyen erre a barátságra. A *Kazinczy Ferenchez* írott episztolájából kiérződik, hogy a felvilágosodás eszméit ebben az időben kezdte magáévá tenni.

*Mi az hát, ami a magyart emelheti?
Valóban nem más, mint az ész s erkölcs:
Csak úgy állhat meg a mi kis testünk,
Ha az lélekkel s erővel teljes.*

*A műveletlen föld csak gazt terem;
A lélek is csak úgy emelkedik
A józanság tisztább világához,
Ha a tudományok és ismeretek
Tárából gazdag zsákmányt gyűjt magának.*

. . .

*Az ész minden! s ebből foly minden jó,
Nincs e nélkül virtus, sem semmi boldogság.*

. . .

Többszöri sikertelen próbálkozás után, végre 1810 tavaszán Pestre utazott és itt találkozott Kazinczy ifjú híveivel: Kölcsey Ferencsel, Szemere Pállal és Vitkovics Mihállyal. A művelt, tudós ifjakkal való személyes találkozása még inkább megértette vele, hogy nagyon sok tanulnivalója van még. Ez azonban nem ment könnyen, mert a mezei gazdát rengeteg csapás érte ezekben az esztendőkbén. Otthoni bajairól, így számolt be Kazinczynek:

„Úgy vagyon, nem elég, hogy a Martiusi Patens és a júliusi jégeső tízesztendei iparkodásomat elseperték, még az én vén házam is féligre ledült, úgyhogy Feleségemmel, gyermekeimmel egy szobába kellett zárkóznom, mely engem minden írástól és olvasástól megfosztott és ezen fatális esztendőmben nyakra-főre új házat kellett építenem, mely ámbár csak négy szobából és egy konyhából áll, mégis oly sok pénzbe és gondba került, hogy ezen bolond esztendőnek nyomai az én humoromban tartósak lesznek. . .”

(Berzsenyi levele Kazinczyhoz, 1812. febr. 5.)

„... a pénznek szüksége mast minálunk oly nagy, hogy csaknem minden adás és vevés egészen megszűnt, úgyhogy nem fele áron, de semmiképpen sem adhatjuk el productumainkat. A legnagyobb kereskedők oda vagynak, és a kereskedés cseréből áll. Boromat eladhattam volna hatvan forinton, s mast hat, s hét garason kell vesztegetnem a korcsmán . . . Holnap megindulok Vasba, hogy stoicus Atyámat lássam és ragadozó sógoraimat a rókalyukból kifüstöljem és gyermeceim successióját köremikből, amint lehet, kimentsem . . .”

(Berzsenyi levele Kazinczyhoz, 1812. aug. 15.)

Kötete még meg sem jelent, de Kazinczyék révén már híre volt a költőnek. Teleki László főispáni beiktatásakor 1812-ben Kaposváron, mint nagy magyar poétát ünnepélyesen felköszöntötték. Ekkor írta sikerétől meghatódva:

*Győztem! Lerázták combaim a fővényt,
Izzadt fürteimen szent olajág lebeg.
Nevem kiküzdém a bomályból,
S általadám maradékaimnak.*

(Báró Prónay Sándorhoz.)

Műveinek első kiadása 1813-ban látott napvilágot, amelyet a költő Bécsben metszett képével díszítettek. A kötetnek nagy sikere volt, de Berzsenyi a kiadó, Helmezy Mihály önkényes változtatásai miatt zúgolódott s ezért hamarosan, 1816-ban újra kiadatta gyűjteményét. Közben azonban a sok gonddal, bajjal küszködő költő elbizonytalankodott. Inkább olvasott, mint írt. Új műfajokkal kezdett kísérletezni. Belefogott egy vallástörténeti tanulmányba, de abbahagyta. Hasonló sorsa lett a *Kupa támadása* c. drámájának is, amelyből csak néhány jelenetet tudott megírni. Az új ismeretek, az új nézetek nagy kételyeket is ébresztettek a költőben. Kazinczyék irodalmi ízlésével sem mindenben értett egyet. Nyelvújítási módszereiket, eszközeiket sokszor túlzónak találta – és meg kell vallani, hogy ezekben a kérdésekben nem egy esetben Berzsenyinek volt igaza. A *Mondolat* és a *Felelet a Mondolatra* c. vitairatok jelzik, hogy a nyelvújítási harcok végletekig kiéleződtek 1813–1815 között. Mivel a költő nem tartozott sem az újítók, sem a maradiak táborához, őt mindkét oldalról támadás érte. E végletes álláspontok és eszközök mélyen felháborították és *Döbrentei Gáborhoz* írott episztolájában így fejezte ki tiltakozását:

*Így a tudósok tarka serege is
Bizarr agyakkal rakva, tömve van.
Az egyik szent régiség barátja,
S utálja mindazt, ami új s nem ő:
A Himfy verse néki konyhadal,
akárki mit mond, mert cadentiás.
A másik újat s csak bonit szeret,
Kitiltja Hellász nyájias isteneit.*

*Van, aki minden új szót megkacag,
Ha azt tudóstól hallja s nem fonóktól,
Mert néki a nyelv csak fonóban készül.
S abhoz Kazinczy és Virág nem ért.
Van, aki mindég új szót fúr, farag,
A legbelyesebbet százfelé csigázza,
S abból viaszként majd istent csinál,*

*Elég. Az ember abány, anyyiféle
S változhatatlan főbb vonásiban.
Ki gondja mindazt egy kaptára vonni?*

Ebben a korszakában látogatta meg niklai otthonában Wesselényi Miklós, Döbrentei Gábor és Pataky Mózes társaságában 1814-ben. Ekkor ültették saját kezűleg azt a 3 fát, amely közül kettő még ma is őrzi a kertben e látogatás emlékét. Berzsenyi ekkor írta a *Báró Wesselényi Miklós képe* c. epigrammáját, de a *Döbrentei Gáborhoz* c. episztolájában is kifejezte az ifjú politikus iránti szeretetét, nagyrabecsülését.

1817-ben pedig őt hívta meg Festetics György Keszthelyre a Helikon ünnepségre, ahol több dunántúli költővel (Dukai Takács Judittal, Kisfaludy Sándorral, P. Horváth Ádámmal) együtt meg is jelent.

Kazinczynak az ünnepségről részletesen beszámolt és meghatódva írta, hogy milyen kedvesen fogadta őt a keszthelyi gróf, akit ő egyébként is nagy embernek tartott.

„... én annyira tisztellem a jót akármi színben legyen az öltöztetve, hogy én Néked is alig merem azt kimondani. Midőn egy oly ember, akinek jövedelme, három milliom körül van, egy ily innepre 30 ezret költ, semmi, de nem semmi az, midőn az ősz Festetics a szegény Berzsenyinek az utcára kalap nélkül elejbe szalad. Minden cselekedet becsének az idő és hely az igaz mértéke. Egy oly népnél, ahol a nagyok az anyanyelvet cigány-nyelvnek nevezik, s a magyar írónak nem is köszönnek, s a legjobb poétát legfellebb is jocolátornak nézik, Festetics nagy ember, vagy ami még több, jó ember...”

(Berzsenyi levele Kazinczyhoz, 1817. febr. 27.)

Ezeknek a benyomásoknak a hatása alatt írta meg a *Himnusz Keszthely isteneibe* c. ódáját, amellyel azonban Berzsenyi már nem volt megelégedve, hiszen új világnézetének, új mondanivalóinak az episztola kötetlenebb formája sokkal jobban megfelelt. Ez a magyarázata annak, hogy ebben a korszakban főleg episztolákat írt, amelyekben meggyőzően fejezte ki, hogy az ész, a tudomány világot formáló erejét ő is felismerte és a felvilágosodás eszméinek már ő is lelkes hirdetőjévé vált.

*Az ész az Isten, mely minket vezet,
Az ő szavára minden meghajul,
Hegyek lebillanak, s olvadnak vizekké.*

*S örök helyéből a tenger kikél;
Ez alkot minden szépet és dicsőt,
Az egyes embert mint a milliókat
Ez áldja s égi boldogságra inti.*

*Reméltetünk-e vajjon jobb világot?
Gyaníthatunk-e olly időt, mikor
Az ész világa minden népeket
Megjőzanít és összevegyesít,
S kiirt közülünk minden bűnt s gonoszt?*

*Reménylek. Amit század nem tebet,
Az ezredek majd megteendik azt.*

(A Pesti Magyar Társasághoz)

Kölcsey 1817-ben a *Tudományos Gyűjteményben* kemény bírálatot írt Berzsenyi kötetéről, amely mélyen megrendítette. Évekre elhallgatott a költő, mert az *Antirecenzió Kölcsey recenziójára* című goromba, visszautasító válaszát Szemeréék nem közölték le.

A harmadik szoba első dokumentumai jelzik, hogy a megbántott költő határtalan elkeseredésében szinte minden irodalmi kapcsolatát megszakította. A világtól teljesen elzárkózva készült, hogy Kölcseynek a méltó választ megadhassa. Valósággal falta a könyveket, amelyeket többnyire Kaposvárról kölcsönzött. Közben egészségi állapota is erősen megromlott. Sopronban hosszabb ideig kezelték, de Balatonfüreden is többször kúrálta magát. A *füredi kúthoz* c. verse elárulja, hogy nem is eredménytelenül. Hosszas töprengés és munka után végre elkészült válaszával is, amely *Észrevételek Kölcsey recenziójára* címen jelent meg 1825-ben a *Tudományos Gyűjteményben*. Írása elmélyült, figyelemre méltó igazságokat tartalmaz, de értékét csökkenti a mindenáron sérteni, bántani akaró szándék. 1826-ban jelent meg a másik nagyobb elméleti írása *A versformákról*, amelyben a „görög ideál” alapján itéli el a rimes időmértékes verseket.

Költeményeket alig írt már, csak néhány rövidebb verse, epigrammája keletkezett ebben az utolsó korszakában. Ezek is többnyire olvasmányaihoz, tanulmányaihoz kapcsolódnak. Annál szenvedélyesebben érdeklődött viszont a kor irodalmi eseményei és vitái iránt, amelyekben maga is aktívan részt vett. Verstani nézeteit, kritikai elveit a *Kritikai levelekben* fejtette ki. Egész esztétikai rendszerét pedig a *Poétai Harmonistika* c. tanulmányában foglalta össze, főleg Schiller, Jean Paul, Winckelmann, Platon és Horatius alapján. Ebben a tanulmányában a klasszicizmus esztétikája mellett szállt sikra és azt vallotta, hogy a világ legfőbb törvényszerűsége a harmónia, ami az emberben szeretetben nyilvánul meg. Így a költészetnek is a legfőbb célja a szeretetből folyó teremtés.

Tudományos tevékenységét elismerve, 1830-ban megválasztották az Akadémia filozófiai osztályának rendes tagjává. Ettől kezdve gyakran utazott Pestre az akadémiai ülésekre.

Az *Auróra* címlapja és Kisfaludy Károly, Bajza József, Vörösmarty Mihály arcképei jelzik, hogy kapcsolatba került az *Auróra* köré csoportosult írókkal is, akikkel olykor levelet is váltott.

„... Én is fogok munkámban holmi kritikai leveleket adni, de leginkább csak azért, hogy e részben valami szelídebb tónus példáját mutassam. Azonban Te jobban tudod, kikkel és mikkel van dolgod. Hogy Auróránkat éltetni akarod, annak igen örövendek, s kérlek is, hogy ezen szép szándékot minden erőddel teljesítsd, erődöt szebbre-jobbra nem szentelheted. Én, fájdalom! prózába vagyok merülve, alig hiszem, hogy poétai pályán többé valamicskét tehessek, s ha tehetnék, hidd el, mindent Auróránk fenntartására tennék...”

(Berzsenyi levele Bajza Józsefhez, 1831. ápr. 5.)

Életének ebben a szakaszában Döbrentei Gáborral került közelebbi kapcsolatba, aki főleg az arisztokraták körében terjesztette lelkesen Berzsenyi műveit. Széchenyi Istvánnak is ő hívta fel a figyelmét, aki 1830-ban levelet írt a költőnek és mellékelten megküldte a *Hitel* c. könyvét is. Berzsenyi pedig a *Gróf Mailáth Jánoshoz* c. ódájában magasztalta a nagy politikust.

*Hallom a pályazajt
S a pályazajban Széchenyink hő
Háldozatit, lova könnyű győztét.*

*Oh, énekeld őt, a diadal fiát!
Eurus-szülte pején mint víva, nyerve díjt;
Mint áldozá fel ezreit, hogy
Ész művein kecsesülne nyelvünk,*

*Mely újra szülje a lerogyott magyart
S Pannon férfidíszét. Engem a Villitánc
Int már; de honnom új virultán
Vert dalodat porom érzi majdan.*

Egy későbbi levél miatt a „niklai remete” megsértődött és kezdődő barátságuk megszakadt, de reformtörekvéseit helyeselte és eszméit magáévá tette.

Az 1831-ben kitört nagy kolerajárvány és az ezt követő parasztfölkelések után Berzsenyi különösen mélyen átérezte Széchenyi igazát. Az ország gazdasági életének megreformálását maga is múlhatatlanul szükségesnek látta. Ezért írta meg saját gazdálkodásának tapasztalatai és elképzelései alapján 1833-ban *A magyarországi mezey szorgalom némely akadályáról* szóló tanulmányát, amelyben a birtokok rossz elosztásának és rossz kihasználásának következményeit fejtegette. A kiállítás színes grafikus illusztrációk segítségével vizuálisan is felidézti a mű legjelentősebb gondolatait. Berzsenyi a bajok főokát a barbár magyar állapotokban látta és kimutatta, hogy a kultú-

rátatlanság nemcsak a jobbágyoknak, hanem a nemességnek is jellemző vonása. Elítélte az esztelen fényűzést, a jobbágyokkal való rossz bánásmódot és a hivatalnokok kiskirálykodását.

„... Mert ha meggondoljuk, hogy néha a legcsekélyebb tisztviselők vagy uracskák is a népnek semmi becsületet nem adnak, hanem azokkal szabadon gorombálkodnak, még az előljárákat is tézik, lehúztatják stb., épen nem lehet csudálnunk, ha ily durva bánásmód mellett a népben a becsületérzet s azzal együtt a néperény legszebb nemeit elfojtva látjuk... Lehet az embernek parancsolni, de nem azt megvetni és lealacsonyítani... a szegényt megvetni és gorombasággal illetni senkinek oka, joga nincs...”

Helyesen látta azt is, hogy a barbár viszonyok szülték a barbár erkölcsöket. A nevelést rendkívül fontosnak tartotta. Olyan iskolák felállítását javasolta, ahol hasznos munkára, céltudatos gazdálkodásra és a közösség érdekeit védő erkölcsökre nevelik a gyermekeket.

„... a magyar paraszt gyerek semmi iskolai nevelésben nem részesül, vagy ha részesül, csak olyanban részesül, melynek erkölcsi és gazdasági tekintetben vagy igen csekély, vagy semmi hasznát nem veszi... Így szinte szemügyre vévén a nemesi nevelést, mit látunk abba egyebet, különféle céltalanságot? Ugyanis, a nemes ifjú épen azon korban, midőn annak a szülői figyelemre és fenytékre legnagyobb szüksége volna, s midőn annak a mezei gazdaság komoly és nehéz mesterségére leginkább szoknia kellene, távol szülőitől, romlottsággal teljes városokban betyárkodik; hol ahelyett, hogy az életre és a gazdaságra szolgáló tudományokba vagy jobb erkölcsbe avatnák, többnyire olyakat tanul, melyek a terhes nevelés által kiürült atyai gazdaságot még inkább kiürítik...”

Berzsenyi nem akarta megváltoztatni a feudális viszonyokat, nem akarta eltöröltetni a jobbágyságot, de látta, hogy a falusi emberek egyedül, magukra hagyatva nehezen boldogulhatnak és ebből kára származik az egész társadalomnak is. Ezért javasolta a szervezettebb közösségi életet, az intenzívebb gazdasági és társadalmi összefogást. Az új patriarkális világról szőtt elképzeléseit a tanulmány végén így összegezte:

„... a nép igen megoszlik, magát és erejét nem egyesíti, hanem inkább minden ember különvál, mindenik magára hagyatják, s mindenik a maga gyarló esze, vagy többnyire esztelensége szerint üti-véti az emberiség legfontosabb és legnehezebb mesterségét, a mezei gazdaságot.

Pedig én azt hiszem, s teljes megfontolás után hiszem, hogy mind a mezei szorgalmat, mind az egész népboldogságot csak úgy lehetne legfőbb töre emelni, ha a mezei gazdaságot nem egyes gyarló emberek, hanem oly népegyesületek folytatnák, melyekben mindenkor megvolna minden, ami a mezei szorgalom legfőbb céljaihoz megkívánatik...

Végtelen lenne a nép ereje, ha az egyítve, s mindenkor célszerint használtatnék, és végtelen annak következménye mind gazdasági, mind erkölcsi tekintetben.



Az emberek különválva s magokra hagyatva majd leggyámoltalanabb állatai a természetnek; egyesülve pedig urai a földnek. Vadság szaggatta és reggette külön az embereket, s a műveltségnek legfőbb célja: azok egyesítése.”

Hátralevő éveiben már csak *A Kritikáról* írt jelentősebb tanulmányt. Betegsége teljesen Niklához kötötte és itt is halt meg 1836. február 24-én. Az Akadémián Kölcsey Ferenc mondott megrázó búcsúbeszédet. Így szolgáltatót elégtételt annak a nagy költőnek, akit ő egykor kritikájával olyan végzetesen megbántott.

Az utolsó tárló dokumentumai és a szobák előtti zárt folyosón elhelyezett tablók montázs-kompozíciói jelzik, hogy Berzsenyi irodalmunk egyik legnagyobb klasszikusa. Kivételes tehetségével olyan jelentős költészetet teremtett, amely stílus és nyelv tekintetében egyaránt gazdagította irodalmunkat és annak további fejlődését hatékonyan befolyásolta. Nyelvi és stílári vonatkozásban leginkább ő készítette elő a talajt a reformkor irodalma előtt. Vörösmartynak példaképe és közvetlen előfutára volt.

Ódáinak súlyos mondanivalói, verseinek szépségei az utána következő korokban sem koptak meg, sőt még ma is frissen, elevenen hatnak. Sokan tanultak tőle és sokan merítették az ő költészetéből a XX. századi költőink közül is. Egy-egy erőteljesebb kifejezése Ady lelkében is visszhangra talált.

Verscinek gondolati mélysége és csodálatosan szép muzsikája több magyar zeneszerzőt is megihletett, de Berzsenyi költészetének egyetemes értékei a legteljesebben Kodály Zoltán zenei feldolgozásaiban fejeződnek ki.

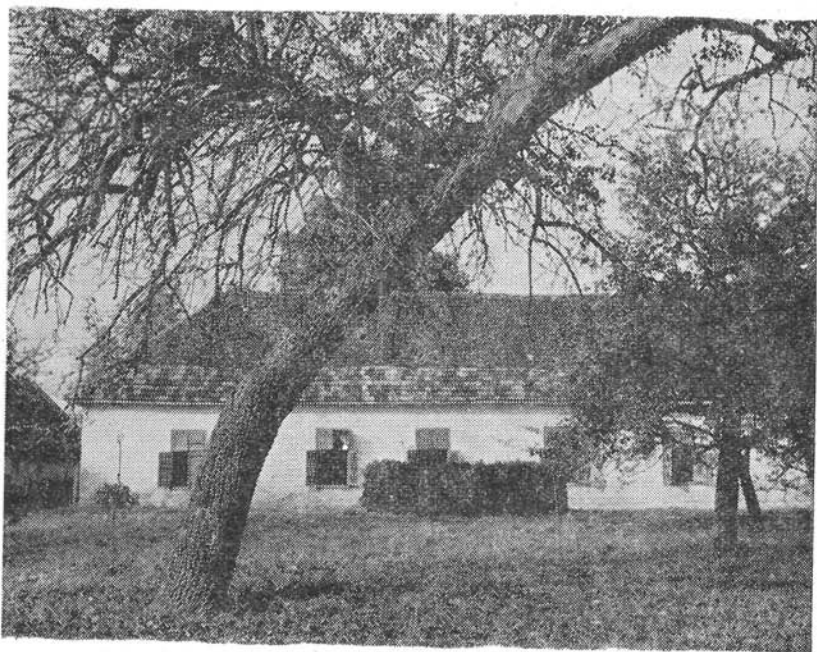
Költeményeinek megzenésített kottái, a róla szóló tanulmányok és műveinek különböző kiadásai jelzik, hogy az utókor megbecsülte a nagy költőt, aki olyan életművet hagyott maga után, amely előtt költőink még ma is meghajtnak az elismerés zászlaját. A hozzáírott versek sorából érdemes kiemelni Nikla leggyakoribb költő-vendégének, a Berzsenyi kultusz fáradhatatlan ápolójának, Takáts Gyulának a szép költeményét.

NIKLA ELÉGIA

*Hádesz ölére is úgy ment, mint ahogy ősi szokás volt.
Tölgyfa-koporsóján megzörrent gyöngyszemű kardja
és ragyogott az a Táj atlasza fényeitől.
És ragyogott nem rég a határ, kék láng borította.
Porló csontja fölött érc-csorda csatája viharzott
s mintha szivéből nőtt volna föléje a kő,
ízott és ragyogott, fölvágtá fejét a sötétből.
Én, kít a vak véletlen vitt menekülve e berken,
mint próféta jelét, néztem a niklai sirt.
Már nem is azt, de kemény márvány-arcod ragyogását,
melynek a gránát és a serényszavú ágyu sem ártott.*

Fénylett, mint az acél, hogyba a tűz foka nő.
Elszabadult a pokol. Fortyogva dobálta salakját.
Aknaveetők vad csépbadarója törette a szőlőt
s kriptád torka sötét bádeszi ködkapu lett.
Zengve hasadt mentéd, csizmád sarkantyúja szárnyas
kanca hasába szorult s elvitte örökre e tájról.
Sírtak a lelkek s jajj! hulltak a csontjaik is.
Csak te ragyogtál és lantod olajága világlott.
Hálából ime most kegyelettel adózik a nemzet
Szétszórt csontjaidat ünnepi urna viszi.
Zászló leng a toronyban. A tört cserepek mosolyognak.
Holt gazdák unokái kerékpáron gyülekeznek
s küllön, kalpagukon pántlika fodra repül.
Gesztenyefáid alatt gyűlt össze a niklai tábor
s míg maradék poraidra babérmagok sora hullott,
téged idézve, szerény képzeletem szabadult.
Akkor jöttem, a római nap tüze rajtam aranylott
s szinte pirulva szorongtam az ünnepi nagy sokaságban,
látva a pusztai por, mint lepi csontjaidat.
Túrcsi lovad nyergébe ha ültél, messze tekintve
s gyertyád fényin is ez lebegett s Rómát sose láttad.
Berki mocsár hidján törted a válladat is.
S itt evez im koponyád harmadszor a létei vízre.
Gyémánttal faragott fény sodra kíséri az útján.
Hullt csigolyád láncán villog az álomi kék.
S mely szorította pipád, szép fogsorodon puha füsttel
omlik a túli világ, fodrán rajzolva a titkát
s kripta- virágaidon tükröz a mennyei út.
Fénye behinti zizegve a kert mogyorós ligetét és
onnan a málnabozótra libegve, a rózsalugasnál
elszállt méhesedet fürdeti szárnyai közt.
Itt történt, hogy amíg te a szép Amathusz ligetében
ábrándos utazással időztél, zsongva a mébraj
szürke cilinderen hűs pihenőre talált.
Észre se vetted, a pusztai zsongás nyári dalában
sárga görög templom fája ringott s gombai szőlőd
indás ernyei közt tengeri hab zuhogott.
Úgy, ahogy éltél, árnyad e fákra borulva fölöttünk
úszik azur-táj bercei közt s a volt csigapásztor
kései sarja sudár nádat emel szabadon.

*Tán öregapját látja, amint jó éticsigáid
hajta utánad az ég sima tükrén s nyáluk ezüstje
fényjeleket rajzol s nézi a niklai nép.
S látja, amit villámriadással Berzsenyi vágott:
– „Nem sokáig!” – de – „Szabad nép tesz csuda dolgokat!”
– és im
májusi záporokat bullat a magra az ég.*



Berzsenyi báza Niklán.

DANIEL BERZSENYI

Er ist einer der grössten Klassiker der ungarischen dichterischen Literatur. Mit seinem ausserordentlichen Talent schuf er eine solche bedeutende Dichtkunst, welche sowohl hinsichtlich des Stils, als auch der Sprache die weitere Entwicklung unserer Literatur wirksam beeinflusste. Der gewichtige Inhalt seiner Oden, die Schönheiten seiner Verse wirken auch noch heutzutage frisch und lebendig. Die universalen Werte seiner Dichtkunst drücken am besten die durch Zoltán Kodály erfolgten musikalischen Aufarbeitungen aus, Einige seiner Verse wurden auch in englische, bulgarische, französische, lateinische, deutsche, russische, rumänische und schwedische Sprache übertragen.

Er wurde am 6. Mai 1776 im Komitat Vas, in der Gemeinde Egyházasbetye aus alter, edler, grundbesitzerischen Familie geboren. Seine Studien vollendete er im Lyzeum der Stadt Sopron, er lernte jedoch nicht mit grosser Lust und Fleiss. Er war ein unbändiger, heissblütiger Junge, der sich gegen die Schuldisziplin öfters empörte, aber die Verse liebte er leidenschaftlich, und begann auch schon in seiner Jugend Verse zu machen. Seine ersten Verse schrieb er unter dem Einfluss von Gessner und Mathison, als Vorbild und Lehrmeister diente ihm aber immer Horatius, zum Dichten von Oden begeisterte ihn auch sein Beispiel.

Er heiratete noch ganz jung und wirtschaftete zuerst auf seinem mütterlichen Landgut in Sömjén, im Kemenesalja genannten Hügelgebiet, später aber in der im Komitat Somogy liegenden Gemeinde Nikla. Der Junge Landwirt verheimlichte aber seine dichterische Tätigkeit, und benützte nur die einsamen, der Wirtschaft entwendeten Stunden zum Dichten.

Seine jugendlichen Dichtungen charakterisierte noch eine naive, konservative, adelige Auffassung, jedoch die ganz Europa erschütternden Ereignisse des gegen Napoleon geführten Krieges beeinflussten den ganz isoliert schaffenden Dichter derart, dass er die Geschichte und die Wahrheit aus einer höheren, universalen Perspektive beobachtete. Unter dem Einfluss dieser gewichtigen Ereignisse erkannte er mit Bestürzung die grosse Zurückgebliebenheit des Landes, und der um die Zukunft seiner Heimat besorgte Dichter schrieb mit starkem dramatischen und tiefem Verantwortlichkeitsgefühl seine hinreissend wirkenden Oden, in welchen Berzsenyi mit dem Mute der grössten Dichter den Sittenverfall seiner Zeit und die unverantwortliche Trägheit des Adels geisselte. Seine unter dem Titel: „An die Ungarn“ geschriebenen Oden und seine, das Leben des einsamen Dichters, seine Gefühle, sein Grübeln beschreibenden Elegien gehören zu den bedeutendsten Werken der ungarischen Dichtung.

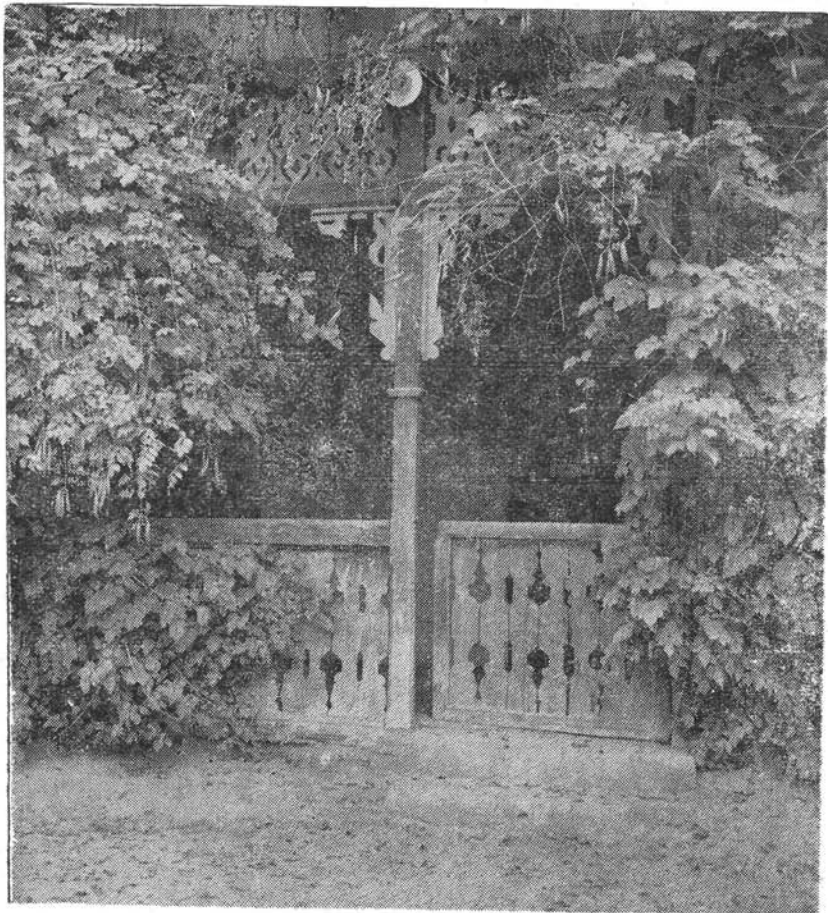
Die Zeitgenossen Berzsenyis konnten aber sein geniales dichterisches Talent, seine unvergesslich schönen Verse nur spät zur Kenntnis nehmen, denn der Dichter entschloss sich erst im Jahre 1808 dazu seine Werke zu veröffentlichen. So gelangte er mit Ferenc Kazinczy, dem hervorragendsten

Schriftsteller dieser Zeit und mit dessen Freundeskreise in Verbindung. Infolge der Einwirkung dieses hochgebildeten Schriftstellers fortschrittlichen Geistes wurde auch Berzsenyi ein begeisterter Verkünder der Ideen der Aufklärung. In seinen prachtvoll geschriebenen Epistolen verkündete er mit dem Bewusstsein der grossen aufgeklärten Dichter die weltformende Kraft des Geistes, der Wissenschaft, und die Notwendigkeit der Verbreitung der Kultur. Von nun an las er ungemein viel, und schrieb hauptsächlich nur Studien. Sein ästhetisches System legte er in seiner unter dem Titel: „Poetische Harmonistik“ veröffentlichten Studie dar, aus welcher er kenntlich wird, dass Berzsenyi die Werke folgender Schriftsteller: Schiller, Jean Paul, Winkelmann, Grug, Voss, Bonterwek, Platon und Horatius gründlich kannte. Zur Würdigung seiner wissenschaftlichen Tätigkeit wurde er in die Reihe der ordentlichen Mitglieder der Ungarischen Wissenschaftlichen Akademie gewählt. Er trat mit den hervorragenden, fortschrittlich gesinnten ungarischen Politikern seiner Zeit in enge, freundschaftliche Beziehung, auch mit Baron Miklós Wesselényi und Graf István Széchenyi. Begeistert von den grosszügigen Plänen der ungarischen Reformbewegung schrieb er auch über die Lage der ungarischen Landwirtschaft Studien. Er erwies überzeugend die Gründe der wirtschaftlichen und gesellschaftlichen Zurückgebliebenheit und tat beachtungsvolle Vorschläge zum Abhelfen der Übel.

In seinen letzten Lebensjahren kränkelte er viel, er verliess bloss selten die Gemeinde Nikla, und verschied auch hier im Jahre 1836.



Emléktábla hirdeti, hogy itt lakott a költő.



Az emlékmúzeum bejárata.

30.
A Reggel.

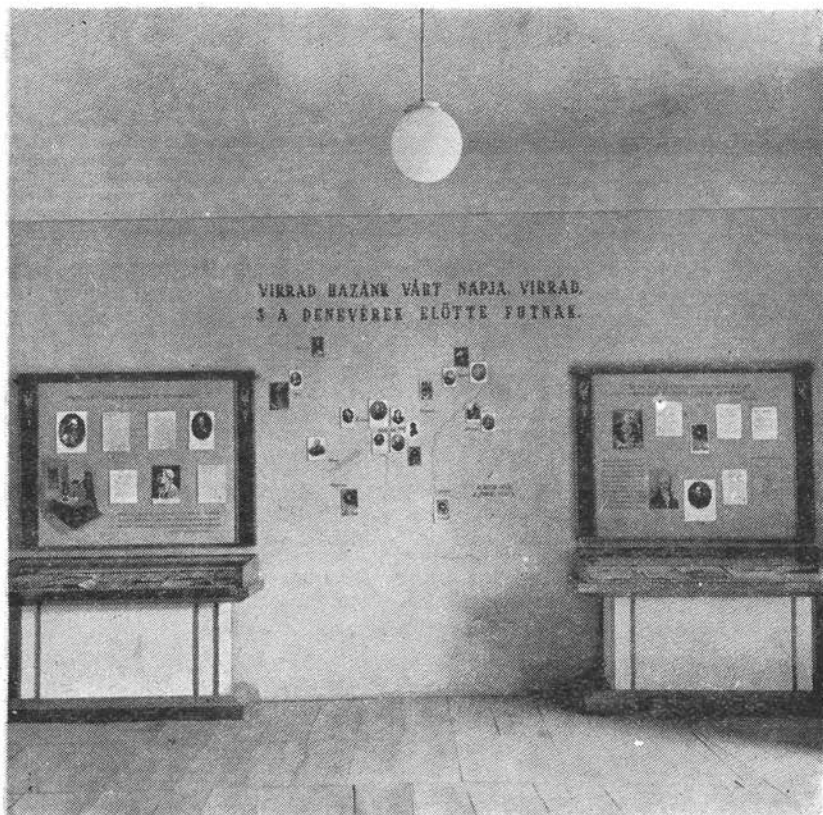
Mar keleten pörögnek az égnek
A virradó Hejnal mosolyog
S a tündöklő aranyos fellegek
Közt regyogo fekléja lobog

A paloták hangtárolva rejtőder
Vig örömet renyve ki önti
A kis felkelt selefánis örvendők
S a feljövő napos tőrönör

Hjuro öröm újabb ölet erő
Száll macs mindem teremtésékre
Eszek az örök kovályba keverni
Pragoly sűr bus rejtekekre

Kelem mosolyog néki a sűr reggel
Sen az éter harmoniaja
Kedves bűchi a sromon éjtel
Muir az égnek ditő pompája.

Gy



Részlet az emlékmúzeum 1. szobájából.

An Ulmai űtközet

Effus hálót! Árpád! Hősi seregében
 Alakult először a nemzet, Vésztől
 Zúg minni dagadt felkelt a magyarja
 I Prospornoch zolozo nyögése.

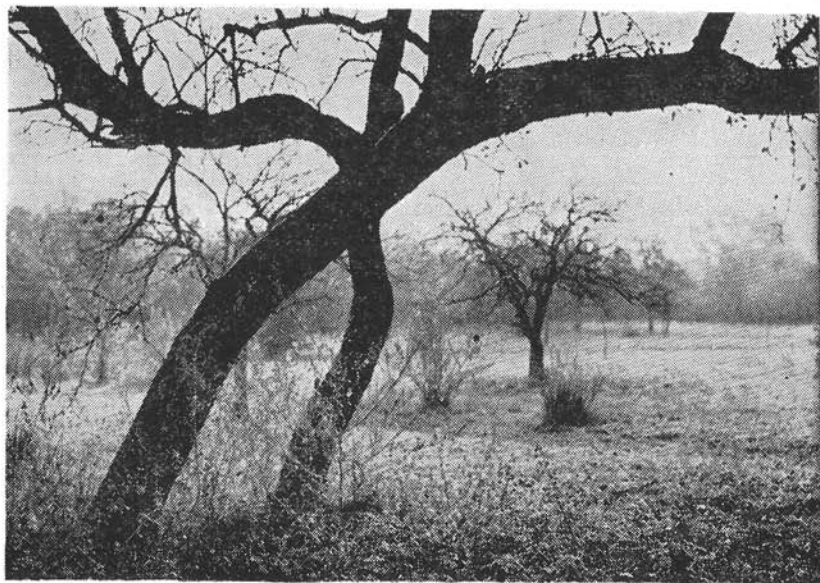
Egyre tsapapal mindemel a veszt
 A hantán a di társaság kinyit Napoleon
 I Minis Dupites mundeat le vonts
 Menyug leve egyre adapal elvost.

Latom Heram nek fejezese Áris
 Premito Áris baw, látom az ettelea
 Verr had ravanyat tebolgyva
 I Bérés, Porsany erre kapuit vvaslan.

Hí társ! Oh, Pors! Oh, buda nap mien?
 I her unio demény mien? — In ar Wó Magyar!
 Melly megid szabad lelkes nem esmiser
 Fajmas ahajer te ritajnya ladon
 Gyula



A ház mögötti öreg gyümölcsös kert Berzsenyi verseinek bangulatát idézi.



A közelítő tél c. versének motívuma a kertben.

Legyen azob vintus, derelogy, he fajer a Pungy loban felu
en elben, ha er tal egy, kir bada ligo, es nevei? —
De mellegei a Budapeston, miton anelli engem a tircy
nyere nyere, eromban beveres heri Drenemel, sere teny
gata, es ott, mind olly egyek stott tak la borakom, me
lyelot a lörög turant sem osmer, mellek nek a sere
tyek es Aspadiak sran segei. Erel erol an sran segei
lyelot en legförsobb keprelovis emben kesven imadoz
erel tenik an adama pahasar ki merit keseroltem a
5 Whitmanoi kaly bazar Temp loma i.

Holony te Szep halom? — Fautarian baja!

Fer mivad meg eluncu tem,

Mivad meg a Vintus meanyai mas laja
Fucalunus ete.

Mutadonay Fadarinyo! s heri Drenemio
Havd borsam olvasam lelke bice, oromei
Szabiccaja sere ebe

Havd lappans omio ali Platinel s ebb vilgas
Don omio s kalunam.

Mind etel kedves Eugainija
Mind wigg Hötze wolt gain.

Mind el Antonia seje heri kő ebe.

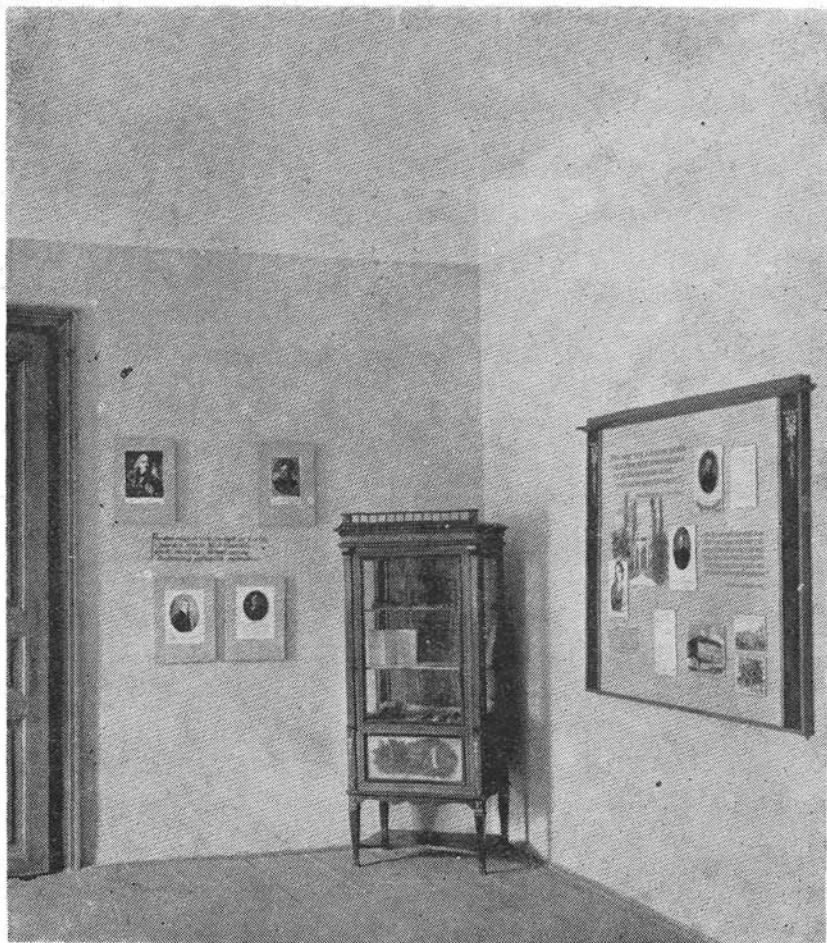
Mind kutsarit, — mind megz Fadarinyo anyja ebe
Siller s Gooke kargain

Tomius capul magd mivore idos Felerker
A sereh Ferlice fajer ka koddan heri
A Serelem kargain.

Berzsenyi levele Kazinczy Ferenchez.



A költő öreg fája a niklai kertben még ma is viaskodnak az idővel.



Részlet a kiállítás II. szobájából.

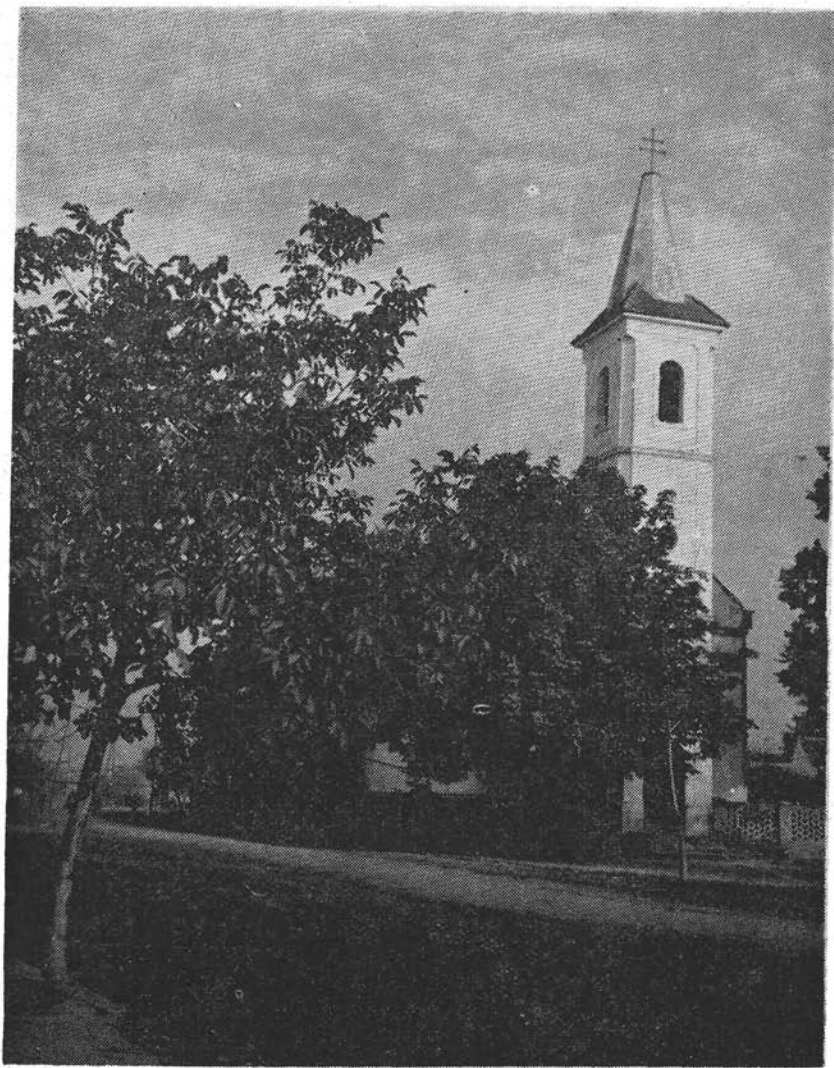
31

33.

86

Tisztelek fejezve öbörítve!

En a Kötésny görömba recensiját es az
 más Magyar Sausico Milleri Műve,
 a szerkesztőnek meg köszönöm a
 a Tüd. Gyógyászati és más egyéb kérem
 nem kérek. Ez a recensio annyira elöl
 hagya mind a maga herarait annyira meg
 ves minden itendő séget és embereket
 annyira elarolya aforizalan kutyaját
 hogy az olvasó elöl maga megér meg es
 fogja: de mivel igen tudó, mineval van
 mondva, s mivel aforizalan minyit
 vessevel. Te a Mondolat elöl, s a
 geracé sarrom hogy megamer olvasnosa
 s aghsegemet sarrom leira amon E jura
 ni neje is hogy ezen garigda Lophisina
 schidebbi em lassigerebbe sem meg
 jvóbalgán. Mer az ily görömba saaj
 vegtelen tanács fog olvasni: el idegen



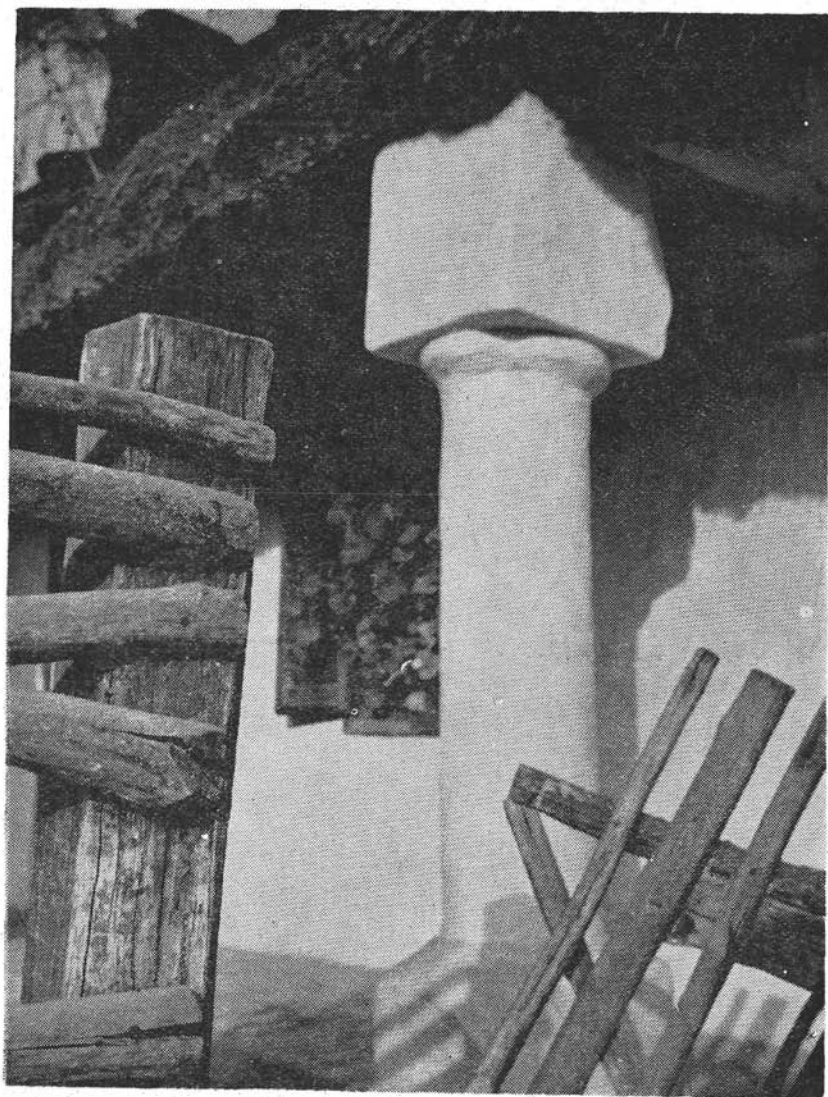
A. řalu řoutcája.



Niklai öreg ház Berzsenyi korából.



Niklai öreg ház Berzsenyi korából.



Niklai öreg ház Berzsényi korából.

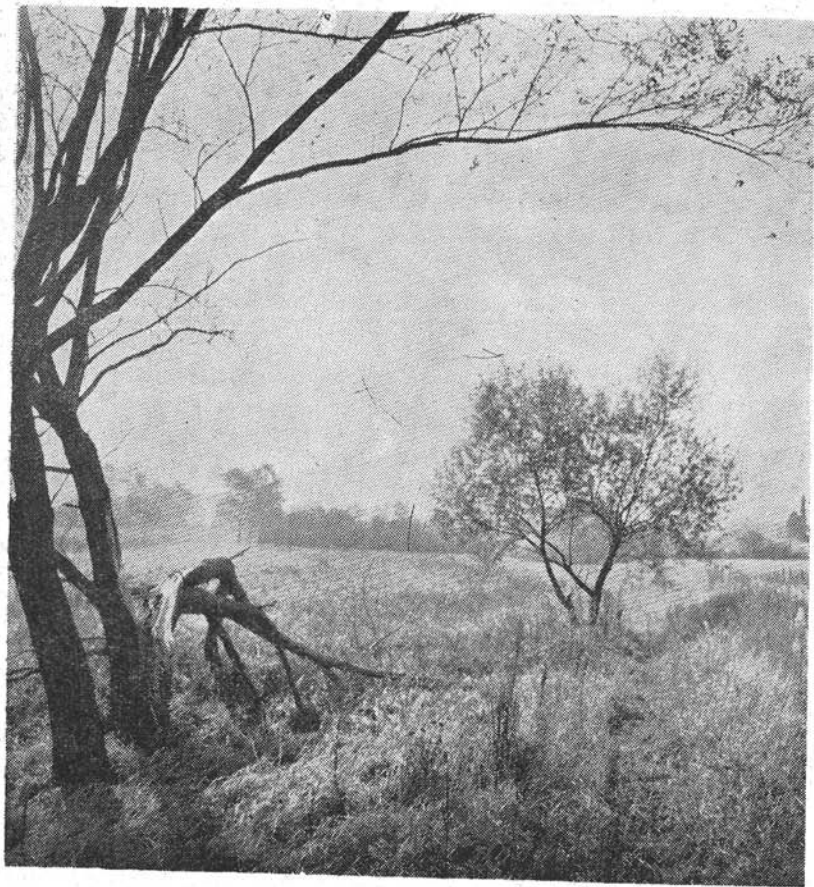
A

Magyarországi mezei szorgalom,
nemely akadályairól.

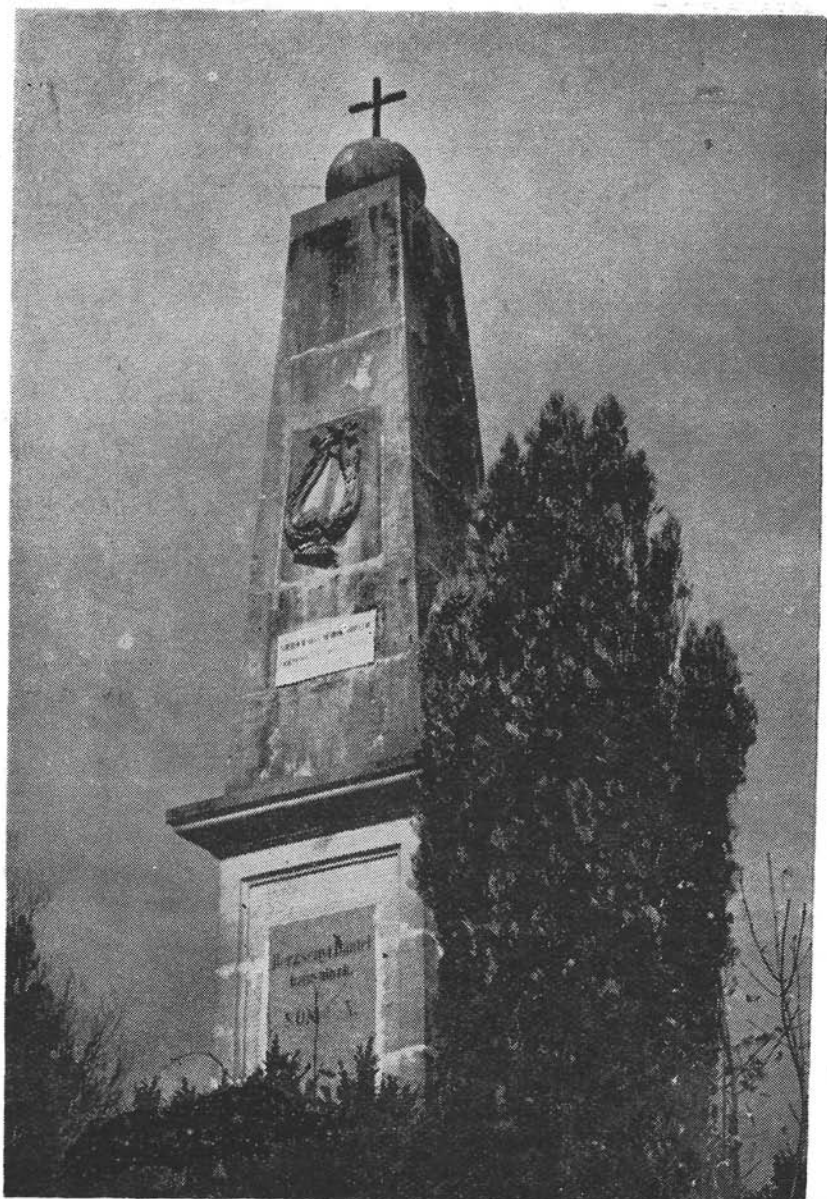
Előszó.

Elgondolván mennyire függ
Hazaemlék egész jóllehet mezei
gazdálkodásunk és virágzásunk, s mennyire
nyírna emelkedhetne mezei szorgalom,
ha valaminek fölsebb mezei szorgalom
gelow terjedése gazdag földünk
re idősárai; s ilyenkor önmagunk
is nagy keményekkel sélve kell lenni,
nem é mind azon bölcs intézkedések,
amelyek által idősárai nemcsak
lelten Hazaemlék a mezei szorgalom
ingós a legzenesebb hűséggel jár,
járt, mind azon bölcs nemcsak
szókat; melyek sűrűn több jellest
főszint a legfőbb mezei szorgalom
különféle akadályais is mindannyian
is önmagunk ingálatosnak.

A magyarországi mezei szorgalom némely akadályairól
című művének bevezetője.

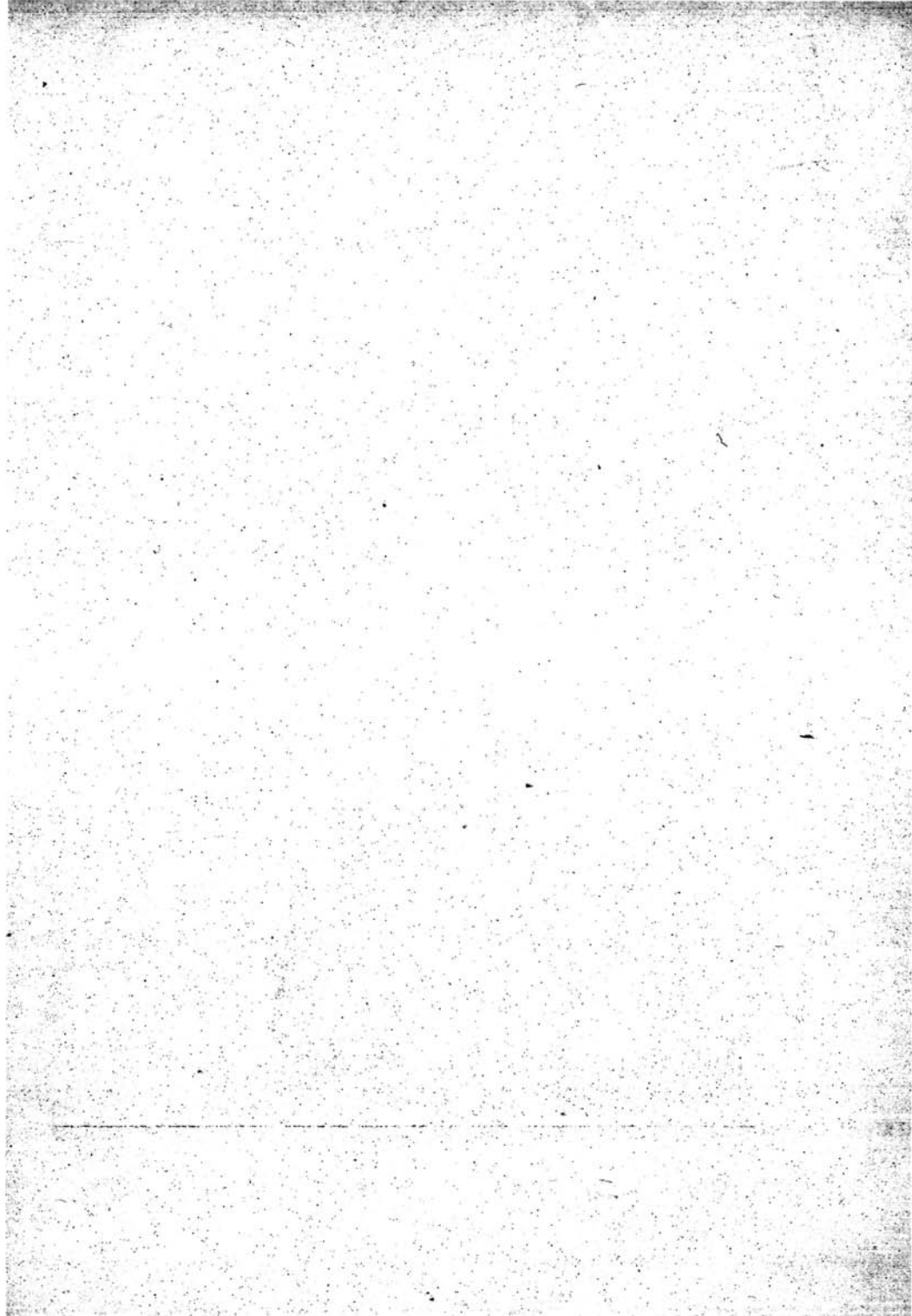


Niklai táj a kert és a temető között.



A költő síremléke a niklai temetőben.





Alapítvány
2006.

Felelős kiadó: Takáts Gyula

70. 7., 3223 Somogy megyei Nyomdaipari Vállalat, Kaposvár
Készült 1000 példányban.

